

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

СУЧАСНА ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Частина IV

**Дніпро
2026**

УДК 81'1(477)
ББК 81'2 УКР
С 91

Ухвалено до друку Науково-методичною радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» (протокол № 4 від 18.12.2025 р.)

Ухвалено до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» (протокол № 5 від 25.12.2025 р.)

Сучасна прикладна лінгвістика. Збірник наукових праць. Дніпро: ВВПЗ «ДГУ», 2026. Ч. IV. 339 с.

(в авторській редакції)

У збірник увійшли наукові дослідження, які були оприлюднені на III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні погляди на прикладну лінгвістику» (18 листопада 2025 року). Тематика статей охоплює актуальні питання щодо розвитку та становлення прикладної лінгвістики.

Матеріали наукових досліджень можуть бути використані у практичній діяльності фахівців зазначених напрямів діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Холод Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Нежива Ольга Миколаївна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Запотічна Роксолана Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Лимар Андрій Петрович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Сковронська Ірина Юріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Негодченко Ольга Петрівна – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Мірошник Андрій Дмитрович – фахівець Навчально-наукового відділу

© ВВПЗ «ДГУ», 2026

© Автори, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Алексєєв Артур. Розроблення та оцінювання систем автоматичного створення навчальних матеріалів із використанням LLM для вивчення іноземних мов	6
Архіпова Тетяна. Мовою історії: «східна колекція» фотографа д. І. Єрмакова у дніпропетровському національному історичному музеї	14
Борисенко Світлана. Мовна експертиза як доказ у судовому процесі	20
Бутченко Тарас. Оціночні поняття у нормопроектуванні: семантичні межі та проблеми інтерпретації.....	30
Варакута Марина. Емпатійна мова психолога в роботі з травмованими сім'ями військовослужбовців.....	43
Вонсович Юлія. Інноваційні методи формування комунікативної компетентності у студентів медичних спеціальностей.....	53
Глущенко Ганна, Єрмакова Наталія. Роль екфразису у створенні візуального коду романів А. Сміт.....	61
Гутарук Наталія. Цифрові інструменти як засіб диференціації навчання англійської мови у закладах професійної (професійно-технічної) освіти	69
Данченко Ірина. Стиль і мова творів Роберта Музіля.....	78
Зав'ялов Дмитро. Нейронні механізми мовного перемикання у двомовних носіїв	86
Запотічна Роксолана. From medical jargon to clear communication: linguistic innovations in electronic health records.....	92
Запотічна Роксолана. The role of applied linguistics in enhancing communication in healthcare settings	100
Калашникова Тетяна. Вербалізація опозиції «свій-чужий» в сучасному суспільно-політичному дискурсі США	109
Квітинська Ліана. Семіотика: практичне використання символів і знаків ...	115
Козін Ігор, Андрішко Олег. Розроблення інтерактивних систем для навчання українській мові за допомогою технологій	135
Korsunskaja Viktoriia. Der Einfluss der Sprache auf die Entwicklung der Kommunikationskompetenz und die Persönlichkeit.....	142
Косович Ольга, Майданюк Юлія. Психолінгвістичні механізми кодового перемикання в білінгвальному мовленні	152
Краснокутський Олександр. Правові засади соціального захисту населення в Україні	160
Крашеніннікова Тетяна. Анатолій Михайлович Поповський: аналіз етнолінгвістичних праць	171
Кузнєцова Наталія. Інтегроване формування іншомовної та цифрової компетентностей майбутніх інженерів засобами ІКТ	177

Лимар Андрій. Соціолінгвістичний вимір радянської національної політики в Україні у 30-50-х рр. ХХ ст.	183
Лучанінова Ольга. Психолого-педагогічні чинники професійного мовлення викладача: інформаційно-дидактичний супровід	192
Ляшко Сергій. «Хто йдеш мимо...» Яна Жоравницького як зразок староукраїнського віршування народною мовою	200
Мильцев Олександр. Аналіз адрес власників земельних ділянок у США та підходи до виправлення помилок із використанням PostgreSQL	207
Моргунова Аліна. Духовна єдність людства як комунікативна парадигма теософії	218
Мосейко Анжела. Plain legal language – простота чи складність процесуальних документів	226
Мостова Анастасія. Інтеграція цифрових навичок у вищу освіту України: європейські орієнтири та дидактичні рішення	235
Нежива Ольга. Роль новизни у покращенні навчання та формуванні пам'яті в освітньому середовищі	243
Підвисоцька Галина. Problems of grammatical interference in the process of learning english	248
Руколянська Наталія. Абстрактні поняття кримінальної процесуальної субмови	257
Сергієнко Наталія. Стан та проблеми прикладної лінгвістики	265
Sydoriv Sergiy. Development and functioning of inclusive terminology	273
Сімічева Юлія. Онлайн дискурс як простір міжмовної взаємодії у глобалізованому світі	281
Сковронська Ірина. Маніпулятивні прийоми і види психологічного впливу у суперечках	290
Соїна Ірина. Linguistic and cultural contacts in foreign realities concept spheres	301
Титаренко Світлана. Психолінгвістичні механізми формування мовлення у дітей дошкільного віку	310
Холод Ірина. Professional english in psychology: applied linguistic approaches to terminology, discourse, and skills development	320
ВІДГУКИ, РЕЦЕНЗІЇ, НОВІ ВИДАННЯ	328
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	336

**«ХТО ЙДЕШ МИМО...» ЯНА ЖОРАВНИЦЬКОГО ЯК ЗРАЗОК
СТАРОУКРАЇНСЬКОГО ВІРШУВАННЯ НАРОДНОЮ МОВОЮ**

Сергій ЛЯШКО

*викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Стаття аналізує «пашквіль» Яна Жоравницького «Хто йдеш мимо...» як один із найдавніших зразків вітчизняної авторської сатири та, можливо, перший письмово зафіксований вірш народною українською мовою. Розглянуто історію його виявлення й публікації О. Левицьким у 1889 р., а також аргументи на користь автентичності твору, попри втрату оригіналу. Детально описано віршову форму, її відповідність загальноєвропейській силабічній традиції XVI ст. і прямий вплив польської поезики на руського шляхтича з Волині. Лінгвістичний аналіз показує поєднання архаїчних українських форм, полонізмів, і рис живої волинської говірки другої половини XVI ст., що робить текст важливим джерелом для реконструкції реального мовлення того часу. Автор статті також порушує питання гіпотетичної участі дружини Жоравницького Олени в написанні цього й інших україномовних поетичних творів та окреслює їхнє значення для історії української літератури. Пашквіль розглядається як унікальний, методологічно винятковий документ, переписаний із судових книг без літературного опрацювання, і тому особливо цінний для дослідження розвитку ранньої української поетичної традиції.

Ключові слова: староукраїнська поезія, історія української мови, народна українська мова у писемних пам'ятках.

The article examines Jan Zorawnyckyj's pasquinade 'Who passes by...' as one of the earliest examples of native authorial satire and, possibly, the first instance of a poem written in the vernacular Ukrainian language to have been recorded in writing. It discusses the history of its discovery and publication by O. Lewyckyj in 1889, as well as the arguments supporting the authenticity of the text despite the loss of the original manuscript. The study provides a detailed description of the poem's metrical form, its correspondence to the pan-European syllabic tradition of the XVIth century, and the direct influence of Polish poetics on a Ruthenian nobleman from Volhynia. The linguistic analysis reveals a combination of archaic Ukrainian forms, polonisms, and features of the living Volhynian dialect of the late XVIth century, which makes the poem an important source for reconstructing the spoken language of that period. The author also raises the question of the possible involvement of Zorawnyckyj's wife, Olena, in composing this and other Ukrainian-language poetic works, outlining their broader significance for the history of Ukrainian literature. The pasquinade is presented as a unique and methodologically exceptional document, transcribed from court records without literary editing, and therefore of particular value for studying the development of the early Ukrainian poetic tradition.

Keywords: Old Ukrainian poetry, history of the Ukrainian language, vernacular Ukrainian in written sources.

Вступ. Вивчення народної української мови у письмових пам'ятках докотлярєвської доби недостатньо розвинене навіть сьогодні, а більшість дотичних досліджень написані або в період кінця XIX – початку XX ст., або тільки в останні роки. Попри чималу кількість матеріалу для вивчення, поки не

існує ґрунтовної історично-порівняльної граматики народної української мови XIV – XVIII ст., вичерпного переліку (а в ідеалі – публікації) відповідних першоджерел у одному місці, аналізу правописних систем, які використовувалися для передачі народного українського мовлення до видання «Енеїди» І. Котляревського. Наявні розвідки з теми невеликі за обсягом, як правило, не є самодостатніми відносно корпусу досліджень церковнослов'янської спадщини, часто мають художній характер і складаються в об'ємі, переважно, з оригінального тексту тих самих пам'яток; розріджені журналістськими нарисами без достатньої наукової та джерельної бази. Водночас, ця тема є неоціненною для народної просвіти, контрпропаганди під час і після війни, україністики як такої, нашої культурної історії. У зв'язку з нестачею справжніх наукових досліджень за даним напрямком, але їхньою затребуваністю, в інформаційному просторі виникли чисельні «знавці» та «вчителі» староукраїнської чи навіть давньоруської мови, які не варті згадувань поіменно, але набули популярності та фінансової вигоди та публіцистичної цитованості.

Аналіз досліджень. Серед дослідників народної української мови докотляревської доби в автентичних письмових пам'ятках, незалежно від загальної тематичної спрямованості їхніх праць варто виділити М. Возняка, О. Левицького, І. Фаріон, Г. Нудьгу, Д. Гринчишина, Л. Гумецьку, І. Керницького. Ці дослідники не займалися питанням самим по собі, а лише у зв'язку з якоюсь іншою основною діяльністю: популяризацією української історії, політичною пропагандою, фольклористикою (простим збиранням і виданням текстів з імовірним датуванням), описом архівів, власними художніми практиками, укладанням словника староукраїнської книжної мови, який не міг не враховувати «вульгаризмів».

Виклад основного матеріалу. «Пашквіль» (тобто «наклепницький вірш») Яна Жоравницького, якщо він справжній, можна вважати не тільки першим зразком української світської сатири, а й чи не найпершим письмово зафіксованим авторським поетичним твором нашою народною мовою взагалі,

— — — — —

оскільки він значно старший за ту ж «Повість про Зігізмунду та Звіздарда» чи «Збірник» Чорторійських, які датуються XVII ст. [1], і наближений до загальноєвропейського періоду зародження літератури національними мовами – С. Брант, Я. Кохановський і т. д. Це не здається таким дивним, якщо враховувати західноукраїнське авторство, адже ця територія здавна була наближенішою до європейських освіти та ідеологічного впливу. Уперше пашквіль виданий друком Орестом Левицьким в історичному щомісячнику «Кіевской стрини» за квітень 1889 року, вплетено в оповідання, написане на основі волинських судових книг XVI ст [2, с. 92]. На жаль, першотвір до нашого часу не дійшов або загубився в національних архівах, які ще слід вивчити [6, с. 573], але репутація видавця, докладний опис ним же Луцьких судових книг того періоду [напр. 5, с. 30, 31, 33, 44, 57, 62 тощо], є серйозною підставою вважати пашквіль несфальсифікованим, про що свідчить і його правдоподібно архаїчна мова. Текст, вочевидь, був точно скопійований О. Левицьким цивільним шрифтом з рукописного зразка церковною кирилицею. Одразу зазначимо, що «оригінал» був переписаний іншою людиною на сторінку судової справи не автором, а іншою людиною (можливо – самим суддею) з чисельних розклеєних по Луцьку листівок, тобто може містити невідповідності через очевидну «подвійну конвертацію». Наведемо його повністю:

Хто йдешь мимо, стань годину,
Прочитай сюю новину.
Чи есть въ Луцку бѣлоглова,
Якъ та пани ключникова?
Хочай вѣкъ подойшлый мае,
А розпусты не встыдае;
Убирается въ форботы,
Лечъ не дбае про чесноты.
На що модлы ей, офѣры?
Абы були кавалѣры!
Лишь малженокъ ѣдетъ зъ двора –
Внетъ тутъ молодыковъ чвора!
Зъ ними учты и беседы –
Не вертайся, мужу, теды!
Ой ты, мужу необачный!

Зроби жонѣ бенкетъ смачный:
Змажь ю лоемъ зъ дхлого хорта,
Ачей, зженешъ зъ шкуры чорта;
Смаруй кіем надъ статечность,
Нехъ забуде про вшетечность. [2, с., 98]

Це – типовий для того часу восьмискладовик із питомо польським парокситонним закінченням рядків. Звичне і найпростіше попарне римування, що зустрічається ще у подібних віршах Кретьєна де Труа. Октасилаб набув поширення на сході Європи, нарівні з одинадцятискладником і цезурованим після сьомого складу «олександрійським» епічним рядком. Силабічна система, що не обмежувала автора кількістю та положенням наголошених складів, дозволяла писати поетичні твори із порівняно невеликим словниковим запасом, без частих інверсійних викрутів і максимально наближало їх до живого мовлення навіть у «високому стилі». Тому подібна лірика, коли читаєш її в оригіналі, здається нам простакуватою та невибагливою – цілком природно для Польщі, Руси, Італії, Франції домариністичного періоду. Але якщо для автора з Центральної чи Північно-Східної України того часу шляхетною мовою письма була сильно спотворена місцевими вульгаризмами церковнослов'янська, т. з. староукраїнська, то для луцького шляхтича у 1575 році – дата написання пашквіля – це польська та груба латина. На зразок італійських та польських віршів, у словах україномовних часто просто відкидалися чи додавалися «зайві» склади, що й було характерною ознакою поетичності, замість нагромадження «туманних» і зовсім невживаних в буденному житті слів із іншої мови та вичурного синтаксису як у староукраїнській і, пізніше, російській поезії XVIII ст. Вплив польської мови й поезики на русина Я. Жоравницького, а також практична мета призвели до написання ним твору цілком зрозумілого широкому загалу, принаймні – того часу, через що ми можемо майже напевне знати як саме тодішня українська звучала і який граматично-лексичний склад мала.

У вірші зустрічається давня форма дієслова «бути» третьої особи однини – «єсть», замість нинішнього усіченого літературного варіанту «є», архаїчно-народна форма «сюю» замість скорочених «сю» чи «цю» (можливі «залишкові»

церковнослов'янськи православно русина). Типове для української ситуативне чергування «і – й» у слові «йдешь», завдяки якому зберігається необхідна кількість складів у першому рядку. Імператив «не вертайся» утворено від питомо українського «вертатися», замість імовірного польського варіанту «wracać się», а «подойшлий», «смачний» і «необачный» мають характерний кінцевий напівголосний, замість усіченої західнослов'янської форми на -ы/-у, як у старота сучасній польській. Останнє взагалі є «збитим» народним поетичним словом. «Що» у зв'язці «на що» (нащо?) протиставлене польській манері на «со», а клична форма «мужу» – «mežu» (сліпо калькуючи почутий носовий, природніше було би «менжу», «межу», «можу», тому у даному випадку – автентичне звучання). Вжито просторічний зворот «стань годину» у значенні «постій хвилинку», «зачекай трохи». Це одразу вказує на національність і живе мовлення західноукраїнського автора. Вжито скорочення суперечливого (суто поетичного, народного, довколоцерковного?) походження, незручне для говоріння: дхлого, надмір сполучення приголосних, що вказує і на «кабінетність» написаного. Є і спільні для сучасної української, білоруської та західнослов'янських мов характерні місця: абы, хоча(й), забуде, дбає (без кінцевого пом'якшеного приголосного), якъ, та, архаїчні форми ей, ю, збережені й донині в говірках, ключникова (без йотованого закінчення). Автор вживає «е» лише в значенні [e], без м'якості, або ж позначає йотований [je] після іншої голосної чи на початку. Імовірно, тодішня українська вирізнялася «польською» грубістю, на противагу білоруському пом'якшенню. «Ч» та «р» на той момент, вочевидь, вимовлялися лише чи переважно твердо («затверділи» приблизно як у білоруській), а проривний [g], властивий польській і церковно-слов'янській, у словах-запозиченнях асимільовувався до [h], оскільки для першого тоді давно на письмі використовували буквосполучення «кг»: твекго, кгсподина (Лит. стат.). Є чіткий «ф» [f] у словах-запозиченнях «форботы» й «офъры», замість «х», «хв», принаймні на письмі¹. А цей звук органічний для західних діалектів української мови у зв'язку з полонізацією. Щоправда, на основі лише цього тексту, що навіть

¹ Див. зауваги щодо фактичного прочитання кирилического «Ф» у більшості українських говірок Б. Грінченка.

—•••••—

у згаданих моментах може бути частковою графічною інтерпретацією оригіналу О. Левицьким, немає змоги встановити точне звучання «ѣ», який, можливо, вже тоді позначав [i] й писався етимологічно² та «ы», яка могла як просто бути псевдоетимологічним заміником «и», коли вона позначала [y], так і позначати окремий звук, що зберігся, наприклад, у карпатських русинів, і вимагає своєї літери для зручності. Але цілком очевидно, що «ы» тут ніколи не писали як [i] (моравська вимова). Сам же звук [i] передавався літерою «і» лише перед іншою голосною чи йотацією (церковнослов'янський етимологізм): кіємъ. Частіше – через «и»: пани, и. Не вдається також встановити точне звучання для «щ»: [шт], [шч], [шь], [жжь] абощо. Ні в якому разі не можна заперечувати і відверті полонізми, властиві населенню Луцька: лечь (lecz), бѣлоглова (białogłowa), малженокъ (małzonek), модлы (modły), органічно сприйняте вже у XIII – XIV ст. пани (pani), теды (tedy), вшетечность (wszeteczność). Що перераховувати? Навіть героїня цього твору носила полонізоване прізвище Барзобагата. Походження автора, його соціальний статус, місце проживання ніяк не могли сприяти уникненню полонізації, яка в подальшому лише посилювалася. Очевидне й те, що даний твір є винятком із загального літературного процесу, «не завдяки, а всупереч», через що про формування письмової традиції, «канцелярського народного» мовлення та вплив на пізніші авторські тексти говорити не варто – окремо це аргументовано в іншому місці [4]. Цей твір, як і більшість інших був написаний і одразу ж похований серед купи інших паперів, не друкувався, не перевидавався і не читався грамотними людьми в подальшому.

Гіпотетично, це не єдиний авторський вірш того часу, написаний народною мовою. Існує думка, що дружина Жоравницького, Олена, була справжньою авторкою пашквілю і склала ще декілька поетичних творів, зокрема – акровірш «Ох мнѣ жаль» [3] і «Волиночка», але на письмі вони зафіксовані значно пізніше – у пісенниках XVII – XVIII ст. – попри яскраві риси літературності. Це велика втрата для вітчизняної історії мови, оскільки довівши

² Див. напр. правописні особливості «Русалки Дністрової» й «Весілля руського» Й. Лозинського, де також звук [i] позначається через «ѣ» чи «ё».

авторську та хронологічну однотипність цієї низки текстів, можна було би не тільки виявити першого «плідного» народницького поета, значно давнішого за напівлегендарну неписьменну Марусю Чурай, а й ґрунтовніше описати мовні особливості Луцька кінця XVI ст. напряду, незалежно від церковно-книжного письма. Даний же пашквіль, як вважається, переписаний з Волинської судової книги, тому суворо-методологічно є єдиним у своєму роді й не може співставлятися зі згаданими щойно поетичними творами. Набагато надійніше аналізувати його у контексті тодішніх чолобитних, приватних листів, записів судових логій, серед яких нібито є і покаяльні слова подружжя Жоравницьких перед ображеною Ганною Барзобагатою [2], і перекладних повістей. Це – подальша робота.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Припустивши несафальсифікованість пашквілю Я. Жоравницького, нам вдалося пролити більше світла на проблему реального живого мовлення українців у XVI ст., виявивши як спільні із сучасністю, так і відмінні риси, його органічні зв'язки із польським, реконструювати деякі фонетичні особливості. Але це тільки початок великої роботи, що потребує аналізу та співставлення значно більшого числа збережених до наших днів староукраїнських текстів.

Список використаної літератури

1. Возняк М. Матеріали до історії української пісні і вірші. Львів: Друк-ня Наукового т-ва ім. Т. Г. Шевченка, 1913. 590 с.
2. Левицькій О. Очерки старинного Быта Волыни и Украины. 1. Пасквиль и судъ. *Кіевская старина: Ежемѣсячный историческій журналъ*. Київ: Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1889. Т. 25. С. 92–123.
3. Левчук І. Луцький «пашквіль». *Volyn times*. URL: <https://volyntimes.com.ua/news/775> (дата звернення: 13.11.2025).
4. Ляшко С. Чи писали українською народною мовою до Котляревського? *Перспективи поглибленого дослідження. Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та сталий розвиток: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, Дніпро, Україна, 24 жовт. 2025. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*, 2025. С. 192–194. URL: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18991.19369>.
5. Опись актовой книги Кіевского центрального архива. 2049-те вид. Київ: Типографія Императорскаго Университета св. Владіміра, 1893. 72 с.
6. Українська література XIV – XVI ст. Київ: Наукова думка, 1988. 600 с.